

KS. MIROSŁAW KALINOWSKI ^{a,®}

 <https://orcid.org/0000-0002-4611-3380>

^a Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, Instytut Nauk Teologicznych,
Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin, PL

[®] WT@KUL.PL

KS. IDZI RADZISZEWSKI – TWÓRCA UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO

Słowa kluczowe: Idzi Benedykt Radziszewski, Katolicki Uniwersytet Lubelski, szkolnictwo wyższe, działalność naukowa, Lublin.

Streszczenie: Artykuł podejmuje próbę przedstawienia osoby i dzieła ks. Idziego Benedykta Radziszewskiego w dziejach miasta Lublin. W pierwszej części zwraca się uwagę na kontekst społeczno-historyczny i koncepcję uczelni lubelskiej oraz prace organizacyjne. W dalszej kolejności podjęte zostały zagadnienia związane z początkiem uczelni i pierwszą inauguracją roku akademickiego, jej tożsamością oraz zaangażowaniem ks. Radziszewskiego w szerszy kontekst życia społecznego miasta Lublin. Współczesne formy upamiętnienia Założyciela Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przedstawia ostatnia część artykułu.

Powołanie do życia pierwszego w Europie Środkowo-Wschodniej katolickiego uniwersytetu było spełnieniem wizji ks. Idziego Radziszewskiego¹.

KS. MIROSŁAW KALINOWSKI – kapłan archidiecezji warmińskiej (1987). Mgr (teologia, 1990, KUL, Lublin); dr teologii (1993, KUL, Lublin); dr hab. teologii (2001, KUL, Lublin); prof. (2008). Rektor KUL (2020–).

¹ Biografie ks. I. Radziszewskiego przedstawili m.in: G. Karolewicz, *Ksiądz Idzi Radziszewski. 1981–1922*, Lublin 1998; P. Kremer, *Śp. Ks. Idzi Radziszewski, rektor i założyciel Uniwersytetu Katolickiego w Lublinie*, Włocławek 1922; A. Wojtkowski, *Ks. Idzi Radziszewski (1871–1922)*, RF, 1(1948), s. 228–249; A. Dębiński, M. Pyter, *Wizjoner i Realista. O Idzim Radziszewskim – twórcy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2020; I. Wodzianowska, *Deo et Patriae. Rektor Idzi Radziszewski (1918–1922) – uczyony i dzieło*, w: *Katolicki*

Zamiar ten zrodził się w trakcie jego studiów doktoranckich w Wyższym Instytucie Filozoficznym Katolickiego Uniwersytetu w Louvain. Ponad dwuletni pobyt (1898–1900) w ośrodku prowadzącym badania nad filozofią scholastyczną, ale również nad współczesnymi kierunkami filozoficznymi i najnowszymi wynikami nauk szczegółowych, pozwolił młodemu uczonemu na przyswojenie nowych metod pracy nad kształtowaniem światopoglądu chrześcijańskiego wśród inteligencji. Późniejsze wizyty studyjne na uczelniach zagranicznych doprecyzowały wizję uniwersytetu katolickiego na ziemiach polskich. Ks. Radziszewski rozwinął te doświadczenia w okresie kierowania Seminarium Duchownym we Włocławku oraz Akademii Duchownej w Petersburgu. W obu placówkach reorganizował program nauczania, podniósł poziom wykładów, wprowadził nowe wykłady i specjalizacje, zaktywizował czytelnictwo, organizował odczyty. Główną motywacją działań Ks. Rektora było podniesienie poziomu intelektualnego duchowieństwa oraz zwiększenie liczebne polskiej inteligencji.

1. Kontekst społeczno-historyczny

W czasie I wojny światowej, gdy do rosyjskiej stolicy, ówczesnego Piotrogradu, przybyły tysiące uchodźców z ziem polskich, ks. Radziszewski aktywnie działał zarówno w duszpasterstwie jak i w życiu polskich organizacji i stowarzyszeń. Uczestniczył w komisjach kościelno-rządowych, w spotkaniach duchowieństwa petersburskiego, stając na czele Rady Społecznej kierującej akcją społeczną katolików archidiecezji mohylewskiej, zainicjował wydawanie nowego miesięcznika, angażował się w działalność charytatywną i oświatowo-wychowawczą. Współpracował również z wydziałem szkolnym Centralnego Komitetu Obywatelskiego Królestwa Polskiego². W 1916 r. powołany został na stanowisko prezesa pietrogradzkiego Polskiego Towarzystwa Miłośników Historii i Literatury, organizującego odczyty na temat dziejów i kultury polskiej. Zaangażował się również w tworzenie Wyższych Kursów Polskich (1916–1918), uruchomionych przez Towarzystwo. Doświadczenie tworzenia tej nowej instytucji kształcącej – jak zaznacza prof. Andrzej Wojtkowski – „na stanowisku prezesa Rady Pedagogicznej i profesora filozofii dostarczyła

Uniwersytet Lubelski w latach 1918–2018, t. 1: 1918–1944, red. G. Bujak, Lublin 2019, s. 21–71; A. Biela, *Idzi Radziszewski. Charyzmatyczny psycholog*, Lublin 2018.

² Zob. szerzej o aktywności ks. Radziszewskiego w Petersburgu: Wodzianowska, *Deo et Patriae. Rektor Idzi Radziszewski (1918–1922) – uczonej i dzieło*, s. 27–29.

ks. Radziszewskiemu niewątpliwie nie mało doświadczeń, które mu się przydały w dwa lata później (1918) w pracy nad założeniem i zorganizowaniem Uniwersytetu Lubelskiego”³.

Rozwój sytuacji politycznej dawał nadzieję na odzyskanie niepodległości Ojczyzny. Na początku 1917 roku zaczął więc tworzyć ks. Radziszewski „plany o Uniwersytecie Katolickim w Polsce”⁴. Niezawisłość kraju mogli bowiem budować ludzie świadomi jego historii i wartości chrześcijańskich, gotowi pracować dla dobra odradzającego się państwa. Skupienie w Petersburgu polskiej inteligencji i nadzieja na odzyskanie niezawisłości stały się podstawą do realizacji wielkiego marzenia Księdza Rektora. Dyskusje nad kształtem i organizacją uniwersytetu katolickiego prowadził ks. Radziszewski zarówno z osobami duchownymi jak i świeckimi. Zyskując poparcie finansisty i znanego działacza społecznego mecenasa polonijnego Karola Jaroszyńskiego (1878–1929)⁵, który zobowiązał się do pomocy finansowej dla nowej uczelni, jak i wykładowców Wyższych Kursów Polskich i Akademii Duchownej, w lutym 1918 roku oficjalnie powołano Komitet Organizacyjny Katolickiego Uniwersytetu⁶.

2. Koncepcja organizacyjna uczelni lubelskiej

Prace Komitetu skupione wokół ks. Radziszewskiego przebiegały sprawnie. Z dyskusji nad kształtem uniwersytetu, liczbą wydziałów, ofertą programową i lokalizacją, wyłoniło się wymarzone dzieło Księdza Rektora. Działalność uczelni, zgodnie z wizją ks. Radziszewskiego, została zakreślona bardzo szeroko. Otwarcie uniwersytetu katolickiego dla osób świeckich pozwoliło na rozwijanie takich dyscyplin jak: filozofia, historia, filologie, nauki przyrodnicze, ekonomiczne, polityczne itd. Obok wydziałów: Prawa kanonicznego i Nauk moralnych, Prawa i Nauk społeczno-ekonomicznych, Nauk humanistycznych, Teologii, planowano zorganizowanie kolejnych wydziałów: Filozoficznego, Ma-

³ A. Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–1944*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. M. Rechowicz, Lublin 1969, s. 45.

⁴ E. Szeliga-Szeligowska, *Wspomnienia o ks. Idzim Radziszewskim i początkach uniwersytetu. 1917–1920*, opr. J. Jaźwierska, Lublin 2020, s. 33.

⁵ G. Karolewicz, *Karol Jaroszyński (1877–1929) fundator Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2000.

⁶ Przewodniczącym został K. Jaroszyński, wiceprezesem Idzi Radziszewski, ks. Czesław Falkowski (1887–1969) sekretarzem, inżynier Franciszek Skąpski (1881–1966) skarbnikiem, a w skład Komitetu weszli także profesorowie duchowni Akademii: Piotr Kremer (1878–1951) i Bronisław Żongołłowicz (1870–1944).

tematycznego i Przyrodniczego, a w następnych latach Medycznego⁷. Wizję programową Ks. Rektora streścił jego najbliższy współpracownik w Petersburgu ks. Piotr Kremer: „kształcą swych uczniów w czystej nauce, ale też wychowując ich w głębokim przekonaniu katolickim, chciał rzucać co roku w społeczeństwo garstkę młodzieży, wykształconej w uniwersytecie katolickim, aby pracowała nad podniesieniem i rozwojem szczerzej kultury polskiej po jej właściwej linii, wytkniętej tak jasno u kolebki tej kultury, a uwydatniającej się tak dobitnie w najpiękniejszych momentach jej dziejów”⁸. Myśl przewodnią o niesprzeczności nauki i wiary pierwszego Rektora rozwinął z okazji 50-lecia KUL jej profesor św. Jan Paweł II: „Przez uprawianie nauki oraz twórcze nauczanie, przez apostołat intelektualny, uniwersytety katolickie tkwią organicznie w posłannictwie Kościoła. To właśnie stanowi o ich katolickości czyli uniwersalizmie”⁹.

„Według kręgów inteligencji katolickiej – jak pisze prof. Mieczysław Ryba – walka o kształt Rzeczypospolitej, o jej cywilizacyjny obraz rozgrywała się na płaszczyźnie ideowej. Potężną rolę miał tutaj do odegrania uniwersytet”¹⁰. Według koncepcji ks. Radziszewskiego katolicka uczelnia miała stać się także centrum inicjatyw naukowych, takich jak kształcenie kadry nauczycielskiej w ramach Instytutu Pedagogicznego czy prowadzenie otwartych wykładów, kursów i seminariów dla społeczeństwa w Instytucie Narodowym. Umiejscowiono nową uczelnię w Lublinie, niewielkim, spokojnym mieście, w którym działały szkoły średnie i towarzystwa naukowo-kulturalne. Warunki, panujące w mieście umożliwiały skupienie niezbędne dla studiów¹¹, a Lublin, jak słusznie przewidywał ks. Radziszewski, „tęskni do uniwersytetu i jest rzeczą prawie pewną, że tuż po wojnie zostanie tam otwarta wszechnica państwowa. Gdyby się tak stało, założenie uniwersytetu katolickiego [...] nie tylko w tym

⁷ List pierwszego sekretarza Uniwersytetu Jana Barchwica (1878–1950) do H. Wiercińskiego: Dział Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, sygn. 1885.

⁸ P. Kremer, *Ks. Rektor Idzi Radziszewski*, „Wiadomości Towarzystwa Uniwersytetu Lubelskiego”, 1(1923), z. 1, s. 37–38.

⁹ K. Wojtyła, *Uniwersytet Katolicki: koncepcja i zadania (Na 50-lecie KUL)*, ZN KUL, 11(1968), nr 3–4 (43–44), s. 16.

¹⁰ M. Ryba, *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Korzenie, początki, źródła tożsamości*, Warszawa – Radzymin 2018, s. 51.

¹¹ Por.: Biblioteka Uniwersytecka KUL (BU KUL), Dział Rękopisów, Zbiór Tymczasowy, rps 1139, k. 13–14.

mieście, ale w ogóle w Polsce byłoby na czas bardzo długi, a może na zawsze unicestwione”¹².

3. Prace organizacyjne

Prace Komitetu Organizacyjnego trwały do końca czerwca 1918 roku. W ramach jego działalności został opracowany tymczasowy statut uczelni, regulaminy, ukształtowano kolejność powoływania wydziałów, instytucji wspierających, programy naukowe; uporządkowano księgozbiór, uzyskano zgody profesorów na podjęcie pracy w nowo powstałej placówce.

Ks. I. Radziszewski tworząc nową wszechnicę jako prywatną-kościelną, uniezależnił ją od decyzji i wpływów władz zewnętrznych. Ze względu jednak na profil katolicki projektowanej uczelni musiał Ksiądz Rektor uzyskać akceptację Konferencji Episkopatu Królestwa Polskiego. Udał się więc do Warszawy, by na posiedzeniu Konferencji przedstawić swój projekt. Zgoda na powstanie nowej placówki w czasach niepewności, zniszczenia kraju i okupacji niemiecko-austro-węgierskiej ziem polskich, była trudnym zadaniem. Ks. I. Radziszewski odpierał więc różnego rodzaju zarzuty od braku konieczności tworzenia kolejnego wydziału teologicznego do finansowego obciążenia odbudowującego się po zniszczeniach wojennych kraju. Przekonał jednak do swej wizji dostojników kościelnych. Konferencja Episkopatu 27 VII 1918 roku przyjęła propozycję założenia w Lublinie uniwersytetu katolickiego ze wszystkimi planowanymi wydziałami świeckimi oraz teologicznym i prawa kanonicznego. Biskupi udzielili też Rektorowi pełnomocnictwa do założenia i zorganizowania uniwersytetu w Lublinie. We wrześniu uzyskano również wstępną koncesję na założenie prywatnego uniwersytetu wydaną przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przy Radzie Regencyjnej.

Środowisko lubelskie z wielką radością przywitało wybór Lublina na siedzibę uniwersytetu¹³. Wyteżona praca organizacyjna ks. Radziszewskiego nad urzeczywistnieniem uniwersytetu znajdowała na łamach prasy

¹² Cyt. za: G. Karolewicz, *Geneza Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni*, red. G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński, Lublin 1992, s. 56.

¹³ Wyrazem tej radości był m.in. jeden z pierwszych artykułów informujących o powstaniu uniwersytetu w Lublinie: M. Sławiński, *Witaj Wszechnico nasza!*, „Głos Lubelski”, 14 IX 1918. Zob. szerzej: P. Burba, *Kapłan z Włocławka symbolem Lublina. Sylwetka ks. Idziego Radziszewskiego w świetle prasy lubelskiej*, w: *Rektorowi KUL. W 90. rocznicę śmierci ks. Idziego Radziszewskiego*, red. S. Janeczek, M. Krupa, Lublin 2013, s. 109–139.

entuzjastyczną ocenę: „nowej wszechnicy, która z iście amerykańskim pośpiechem z nicości powstaje [...] dwa miesiące temu idea tylko, teraz czyn”¹⁴. Zaiste z nicości, gdyż na początku września 1918 roku uczelnia nie posiadała ani gmachu, ani środków finansowych. Ksiądz Rektor podjął dwukrotnie heroiczny wysiłek przedostania się przez granicę i przywiezienia z rewolucyjnego Petersburga części ofiarowanych przez K. Jaroszyńskiego pieniędzy. Narażając życie, gdyż jak wspomina ks. Kremer: „była chwila, że bolszewicy za Pskowem grozili ks. R.[adziszewskiemu] rozstrzelaniem, ale się jakoś wytłumaczył i po wielu jeszcze przygodach do Petersburga przybył”¹⁵. Powroty też nie były łatwe, obciążony walizkami z dokumentami i gotówką nocował Ks. Rektor niejednokrotnie z dala od siedzib ludzkich.

Trudności finansowe, które niespodziewanie pojawiły się po przewrocie bolszewickim 1917 roku, stały się jedną z wielu przeszkód, którym musiał podołać Ks. Rektor w realizacji marzenia. Od początku ks. Radziszewski przekonywał do swego pomysłu w Petersburgu zarówno finansistę Jaroszyńskiego jak społeczność polską, w Warszawie na zwołanej konferencji Episkopat Królestwa Polskiego, a w Lublinie austro-węgierskiego generalnego gubernatora wojskowego gen. Antona Lipoścaka (1863–1924), znosząc także ataki prasy lewicowej. Uznał jednak powołanie uczelni „[...] za święty obowiązek obywatela [by] umożliwić Narodowi Polskiemu założenie uniwersytetu katolickiego, który by mógł rozpocząć swe zajęcia już jesienią roku bieżącego”¹⁶. Siły zaś czerpał z głębokiej wiary i ufności w Opatrzność Bożą.

Do Lublina przybył I. Radziszewski 13 września 1918 roku, by wraz prof. Jerzym Fiedorowiczem (1888–1944?) i Franciszkiem Skąpskim podjąć rozmowy z władzami okupacyjnymi odnośnie siedziby uczelni. Następnego dnia Ks. Rektor witał i towarzyszył delegatowi papieskiemu Monsignorowi Achillesowi Rattiemu (1857–1939) podczas wizyty w Lublinie. Przyszły papież Pius XI gorąco poparł starania ks. Radziszewskiego o powołanie do życia uniwersytetu katolickiego na ziemiach polskich. Podjął także na spotkaniu z gubernatorem A. Lipoścakiem kwestię uczelni oraz uzyskania gmachów¹⁷.

¹⁴ „Kurier Warszawski”, 2 IX 1918, s. 2.

¹⁵ Kremer, *Ks. Rektor Idzi Radziszewski*, s. 40.

¹⁶ Cyt. za: BU KUL, Zbiór Tymczasowy, rps 820, k. 2.

¹⁷ Por. S. Wilk, *Wizytator apostolski Achilles Ratti na Lubelszczyźnie*, w: *Veritatem in caritate. Księga jubileuszowa z okazji 70. urodzin Księdza Biskupa Profesora Jana Śrutwy*, red. W. Depo [i in.], Lublin 2011, s. 337–344.

4. Początki uczelni lubelskiej

W następstwie obiecujących rozmów po wizytacji Nuncjusza Apostolskiego prace organizacyjne nabrały nowego wigoru. Ks. Rektor uczestniczył w zebraniu organizacyjnym Koła Pomocy Młodzieży Akademickiej Uniwersytetu Lubelskiego. Przewodniczył Kołu Leon Przanowski (1844–1924)¹⁸, prezes Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, w gmachu którego mieściło się też biuro rekrutacyjne uczelni. Ten był powstaniec styczniowy, wspierający tworzenie Lubelskiej Szkoły Filologicznej, popularnie zwanej Szkołą Lubelską, Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego czynnie zaangażował się również w pomoc pragnącej podjąć studia młodzieży. Ks. I. Radziszewski przedstawił wówczas zgromadzonym główne założenia uniwersytetu, który obok rozwoju naukowego stawiał za cel również „wykształcenie dusz i charakterów, tak potrzebnych narodowi polskiemu”¹⁹. Dołączyło do inicjatywy wsparcia przyszłych studentów około 50 osób, które wobec problemów z mieszkaniami i zaopatrzeniem, podjęły próbę zorganizowania aprowizacji i otwarcia domu akademickiego.

We wrześniu rozpoczęła się również rekrutacja na studia²⁰. Przyjmowano zapisy na trzy wydziały: Prawa kanonicznego i Nauk moralnych, Prawa i Nauk społeczno-ekonomicznych oraz Nauk humanistycznych²¹. Do Lublina zaczęła licznie przybywać młodzież, gdyż inaugurację zajęć zaplanowano na początek listopada 1918 roku. Walki polsko-ukraińskie o Lwów, które przerodziły się w wojnę polsko-ukraińską opóźniły jednak otwarcie podwojów uczelni. Młodzież studencka na zorganizowanym w Lublinie w dniu 13 listopada wiecu²², postanowiła dołączyć do braci uniwersyteckiej innych uczelni i zaciągnąć się do wojska. Władze Uniwersytetu Lubelskiego przyłączyły się do decyzji, przesuwając rozpoczęcie wykładów na okres późniejszy. Ogłoszono kolejny termin otwarcia roku

¹⁸ Szerzej o działalności L. Przanowskiego: E. Ścibor, *Życie i działalność społeczno-obywatelska Leona Przanowskiego (1844–1924)*, „Bibliotekarz Lubelski”, 53(2010), s. 49–63.

¹⁹ *Z życia uniwersytetu, Uniwersytet Lubelski*, „Ziemia Lubelska”, 18 IX 1918, s. 2.

²⁰ Zapisy przyjmowano początkowo w siedzibie Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, a w drugiej połowie października przeniesiono do uzyskanego lokalu Uniwersytetu – gmachu seminarium duchownego.

²¹ Czwarty wydział uczelni – Teologiczny, uruchomiono w styczniu 1919 r. 8 stycznia rozpoczęto wykłady, a wśród pierwszych studentów znaleźli się także alumni Akademii Duchownej w Petersburgu.

²² *Wiec młodzieży akademickiej Uniwersytetu Lubelskiego*, „Głos Lubelski”, 15 XI 1918, s. 3.

akademickiego po ukończeniu prac Komisji kwalifikującej młodzież akademicką do wstąpienia w szeregi wojska²³.

5. Pierwsza inauguracja roku akademickiego

Wobec trudnej sytuacji politycznej odłożono uroczystą inaugurację pierwszego roku akademickiego. W święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (8 września 1918 r.) ks. I. Radziszewski zwołał zebranie zgromadzonych w Lublinie profesorów. Istotnym dla rozpoczęcia działalności Uniwersytetu było ukonstytuowanie się Senatu Akademickiego. Na posiedzeniu ogólnym profesorów wybrano prorektora (Konstantego Chylińskiego, 1881–1939) oraz dziekanów wydziałów (ks. B. Żongołłowicz; Stanisław Zachorowski 1885–1918; Stanisław Ptaszycki, 1853–1933; ks. Piotr Kremer). W tymże dniu prace podjął Senat uczelni i Komisja Immatrykulacyjna. Rozpoczęcie wykładów 9 grudnia poprzedziła uroczysta msza św. oraz immatrykulacja ponad 150 studentów spośród 350 przyjętych na studia. Zabrakło wśród nich przebywających na froncie żołnierzy. W obecności biskupa lubelskiego Mariana Fulmana (1864–1945) – Wielkiego Kanclerza Uniwersytetu i licznie zgromadzonych przedstawicieli duchowieństwa, władz miejskich, wojska, ziemian, inteligencji miasta oraz studentów przemówił Ks. Rektor, uzasadniając powołanie nowego uniwersytetu i potrzebę kształcenia młodzieży w tak ważnym dziejowym momencie²⁴. Odbudowywanie państwowości polskiej należało oprzeć na fundamencie zapewniającym „wszechstronny rozwój i dobrobyt. Jedną z takich podwalin jest oświata w najlepszym tego wyrazu znaczeniu, słusznie bowiem za pewnik uważane jest twierdzenie, że o wartości, znaczeniu, roli i losie każdego narodu decydują ostatecznie zawsze szkoły, jakie ten naród posiada”²⁵.

Uniwersytet, zgodnie z wolą jego twórcy, rozwijał się w trzech zasadniczych kierunkach: naukowym, wydawniczym i popularyzatorskim²⁶. Rozwój naukowy realizowano poprzez zatrudnianie wybitnych profesoro-

²³ Informacja o rozpoczęciu wykładów na UL pojawiła się w prasie lubelskiej 3 grudnia. Zob. „Ziemia Lubelska”, 3 XII 1918, s. 2.

²⁴ Zob. Wodzianowska, *Deo et Patriae. Rektor Idzi Radziszewski (1918–1922) – uczone i dzieło*, s. 37–39.

²⁵ Cyt. za: *Otwarcie Wszechnicy Lubelskiej*, „Ziemia Lubelska”, 10 XII 1918, s. 1.

²⁶ A. Stanowski, *Działalność naukowa, wydawnicza i popularyzatorska na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim przed powstaniem Towarzystwa Naukowego KUL (1918–1934)*, „Summarium”, 1973, nr 2, z. 2 [nr 22], s. 48.

rów²⁷. Ks. Rektor posiadał szerokie kontakty z polskim środowiskiem naukowym. Był członkiem od początków istnienia Towarzystwa Filozoficznego przy uniwersytecie lwowskim, Towarzystwa Psychologicznego w Warszawie, współpracował z Komisją historii filozofii w Polsce przy Akademii Umiejętności w Krakowie, był prezesem Polskiego Towarzystwa Miłośników Historii i Literatury w Petersburgu. Liczne osobiste kontakty ze światem naukowym pozwoliły na zaproszenie do Lublina wybitnej kadry krajowej i zagranicznej. Wymianie myśli naukowej miała służyć pierwsza inicjatywa uniwersytecka w Polsce – „Biblioteka Uniwersytetu Lubelskiego”. Wydawnictwo to rozpoczęło druk dzieł naukowych napisanych przez pracowników uczelni. Wszechnica katolicka miała stać się miejscem swobodnej debaty, więc organizowano zebrania naukowe wykładowców, a w środowisku studentów wspierano działalność kół i towarzystw naukowych.

Wraz z organizacją uniwersytetu w Lublinie rozpoczęto pracę nad stworzeniem Polskiego Instytutu Narodowego oraz Instytutu Pedagogicznego. Powołano w październiku Towarzystwo PIN oraz dwa kolegia – kursów zimowych oraz uniwersytetów ruchomych. Zadanie Instytutu określono jako „wychowanie działaczy narodowych, którzy by nieustannie potęgowali nasze życie zbiorowe i umieli budzić w społeczeństwie polskim zdolność do rozwiązywania zagadnień naszego bytu”²⁸. Uchwalono dwuletni kurs obowiązkowy dla wszystkich słuchaczy. Wykłady obejmowały szerokie spectrum od geografii i statystyki, poprzez historię polityczną, społeczną i gospodarczą, literaturę i sztukę Polski oraz psychologię, etykę i pedagogikę społeczną. Ponadto przewidywano wykłady specjalne i kursy dla kół obywatelskich i społecznych²⁹. Zapisy pierwszych słuchaczy rozpoczęły się już pod koniec października 1918 roku.

W styczniu 1919 roku rozpoczęto powszechne wykłady uniwersyteckie, wygłaszane najczęściej w soboty i niedziele w Sali Towarzystwa Muzycznego oraz w gmachu seminaryjnym zarówno przez wykładowców uniwersytetu jak i zaproszonych gości m.in.: ks. dr. Antoniego Szymańskiego (1881–1942), dr. Tadeusza Hilarowicza (1887–1958), ks. dr. Aleksandra Wóycickiego (1878–1954), prof. Antoniego Peretiat-

²⁷ Por. G. Karolewicz, *Nauczyciele akademicki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, t. 1, Lublin 1996, s. 54–65.

²⁸ Cyt. za: Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–1944*, s. 26.

²⁹ S. Jasiński, *Polski Instytut Narodowy*, „Kurier Warszawski”, 24 X 1918, s. 3.

kowicza (1884–1956), profesora Uniwersytetu Lwowskiego dr. Zygmunta Weyberga (1872–1945). W tymże roku inaugurowano wykłady otwarte, tzw. *publica*, zarówno dla studentów wszystkich wydziałów jak i słuchaczy z miasta. Zainaugurował je w kwietniu wykład o. Jacka Woronieckiego (1878–1949) pt. „Zagadnienia z wychowania charakteru: historia i teoria”.

Wizjonerska koncepcja uczelni ks. Radziszewskiego uwidoczniła się w organizacji i programie studiów. Ks. Rektor wprowadził szereg wykładów obowiązkowych o tematyce humanistycznej i światopoglądowej (m.in. kryteriologia, etyka, logika, filozofia, psychologia ogólna). Planowano utworzenie również Wydziału Filozofii, gdyż filozofia miała stanowić fundament kształcenia młodzieży i ważny czynnik w formowaniu światopoglądu.

Uniwersytet stał się miejscem działalności młodzieży jeszcze przed rozpoczęciem pierwszego roku akademickiego. W ówczesnym gmachu przy dawnej ulicy Misjonarskiej na początku grudnia trwały Kursy Sanitarne, zorganizowane przez bratnią studencką z Tymczasowego Komitetu Wykonawczego Młodzieży Akademickiej Uniwersytetu Lubelskiego³⁰. W ciągu kilku miesięcy wyłoniło się z tymczasowej struktury Komitetu Wykonawczego Młodzieży kilka organizacji – Bratnia Pomoc, Związek Młodzieży Polskiej, „Odrodzenie” przy wsparciu Rektora, który popierał wszelkie inicjatywy społeczne i naukowe studentów.

W swych wspomnieniach o ks. Idzim Radziszewskim ks. Kremer pisał, że nigdy on nie odłączał od nauki wychowania „i dlatego zawsze uważał się nie tylko za nauczyciela, ale i za wychowawcę. Oddawał się młodzieży bez miary, bez uwagi na swe zdrowie, czy zmęczenie, zawsze dostępny poza godzinami przyjęć; zawsze miał czas dla niej”³¹. Ks. Radziszewski przyjął za wzór Instytut Filozofii w Louvain, gdzie wspólnie spędzony czas poza aulą uniwersytecką, na rekreacji, integrował środowisko, tworząc wspólnotę uczących i studiujących. Wraz ze studentami udawał się więc na wycieczki do Nałęczowa, Puław czy Kazimierza nad Wisłą, by mieć możliwość dłuższej rozmowy i dyskusji. Ta bliskość Ks. Rektora szczególnie uwidacznia się we wspomnieniach studentów: „Byliśmy jak jedna kochająca się rodzina, zespolona i złączona silnymi węzłami żywo pulsującej miłości wolnej ojczyzny i Kościoła. Jakże uroczo i ujmująco

³⁰ Informacja o zapisach na Kursy: Komunikat nr 2 Tymczasowego Komitetu Wykonawczego Mł. Ak. Un. Lubelskiego, „Głos Lubelski”, 27 XI 1918, s. 3.

³¹ Kremer, Ks. Rektor Idzi Radziszewski, s. 40–41.

wyglądała wyniosła postać rektora z utrudzonym, ale stale pogodnym obliczem, otoczona wesołą i kochającą go młodzieżą akademicką³². „On rozumiał nas, a my poznawaliśmy w bezpośredniej rozmowie jego poglądy i kierunki myśli. Mimo woli braliśmy je pod uwagę w naszych pracach”³³. Ks. Radziszewski zainauguował także duszpasterstwo akademickie, dając początek coniedzielnym mszom akademickim dla młodzieży, jej rodzin i przyjaciół. Kazania głosili m.in.: ks. Czesław Falkowski, ks. A. Szymański, ks. P. Kremer, o. J. Woroniecki. Ks. Radziszewski zaś zainicjował powstanie na uniwersytecie Sodalicii Mariańskiej.

Zakres aktywności ks. Radziszewskiego zadziwia. Rozwiązując na co dzień liczne problemy związane z funkcjonowaniem uczelni, organizacją studiów, urządzaniem biblioteki, akademików dla młodzieży, prowadził wykłady na wszystkich ówczesnych wydziałach uczelni. Wykładał filozofię, a od 1919 roku psychologię. Włączał się w wiele inicjatyw uniwersyteckich – brał udział w dyskusjach kół naukowych, rozpoczął specjalne korepetycje dla studentów z kryteriologii (teoria poznania, dział filozofii zajmującej się wartością ludzkiego poznania) uczestniczył w licznych akademiach, obchodach rocznicowych, konkursach recytatorskich i wykładach otwartych. Reprezentował uczelnię również na uroczystościach miejskich i regionalnych.

6. Zaangażowanie w miście Lublin

Ks. I. Radziszewski wielokrotnie podejmował się głoszenia odczytów m.in. w „Spójni” Kapłańskiej. Działał w Towarzystwie Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych, powołanym w Lublinie w kwietniu 1920 roku (członek Komisji Rozjemczej)³⁴. Prowadził również prelekcje w ramach Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich, na których licznie gromadzili się mieszkańcy Lublina. W listopadzie 1921 roku rozpoczął cykl wykładów pt. *Problem istnienia Boga w świetle rozumu*. Zaplanowane 25 prelekcji w ramach cyklu już nie zdołał ukończyć z powodu choroby, odwołując wykłady w styczniu i lutym 1922 roku³⁵. W lutym 1919 roku

³² S. Mystkowski, *Akademia Duchowna w Petersburgu 1915–1918. Uniwersytet Lubelski 1918/1919 – prawo kanoniczne*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918–1925*, wstęp i red. G. Karolewicz, Lublin 1978, s. 44.

³³ L. Miketta, *Prawo 1919–1923*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów*, s. 133.

³⁴ *Towarzystwo Nauczycieli szkół średnich i wyższych*, „Ziemia Lubelska”, 28 IV 1920.

³⁵ Burba, *Kapłan z Włocławka symbolem Lublina*, s. 125.

został wybrany prezesem Towarzystwa Popierania Ruchu Społecznego przy Uniwersytecie Lubelskim³⁶. Jak dowodził Ks. Rektor: „Chwila obecna jest jaskrawym dowodem konieczności wzmocnienia istniejących i stwarzania nowych więzi społecznych, budzenia do życia twórczych pierwiastków, w narodzie tkwiących, które mogą znaleźć wyraz w zespolonym działaniu, w zbiorowym wysiłku na polu życia społecznego, ekonomicznego i kulturalnego”³⁷. Towarzystwo również organizowało odczyty, a pierwszym zaproszonym prelegentem został już 13 lutego dr Aleksander Ostrowski, szef Departamentu Dobroczynności we Lwowie. Zainaugurowano 6 kwietnia 1919 roku Wieczory Dyskusyjne, na pierwszym zgromadziło się ponad 120 osób.

W lipcu 1920 roku został zakłócony rytm życia akademickiego, grono profesorskie oddało się do rozporządzenia władz Rzeczypospolitej, a młodzież akademicka wstępowała w szeregi armii. Ks. Rektor stanął ponownie przed ciężką próbą – pożegnanie studentów ruszających na front, ewakuacja uniwersytetu, rozproszenie wykładowców... I kolejna opóźniona inauguracja już trzeciego roku akademickiego (21 listopada). Pomimo trudnej sytuacji lokalowej w Lublinie, na propozycję przeniesienia siedziby Uniwersytetu do innego miasta, ks. Radziszewski odpowiadał zawsze odmownie.

W 1921 roku pozyskano zespół budynków tzw. świętokrzyskich koszar dla potrzeb uczelni. Ówczesna tymczasowa siedziba uniwersytetu mieściła się w budynku seminarium duchownego, który stawał się zbyt ciasny dla rozrastającej się uczelni, a przede wszystkim był potrzebny diecezjalnym władzom. Odbudowa zniszczonych koszar wymagała dużych nakładów finansowych³⁸. Jak pisał prorektor Konstanty Chyliński: „Wielki, pozbawiony wszelkiego stylu budynek [...] miał jedną może tylko ozdobę: jednostajne, w pewnej jednak mierze efektowne arkady trzema rzędami biegly od strony podwórza wzdłuż zachodniego i wschodniego pawilonu; z długich, odkrytych galerii wchodziło się do sal i mniejszych pokoi. Wysoki dach też nieco upiększał obszerny budynek”³⁹. Odbudowa koszar świętokrzyskich, dzisiejszego głównego gmachu uniwersytetu,

³⁶ I. Radziszewski, J. Barchwic, *Komunikat nr 1 Towarzystwa Popierania Ruchu Społecznego przy Uniwersytecie Lubelskim*, „Ziemia Lubelska”, 16 II 1919, s. 3.

³⁷ Tamże.

³⁸ Proces pozyskania budynków w: A. Kramiszewska, *Aleje Raclawickie 14. Historia gmachu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2019, s. 10–18.

³⁹ Cyt. za: Wojtkowski, *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–1944*, s. 28.

nadwerżyła wątle zdrowie Rektora i stała się ostatnim zrealizowanym projektem ks. Radziszewskiego. Uroczyste poświęcenie skrzydła wschodniego uniwersytetu odbyło się w niespełna pół roku po rozpoczęciu prac remontowych⁴⁰. Dnia 8 stycznia 1922 r. Uniwersytet zyskał swą stałą siedzibę w wyremontowanym budynku przy al. Raławickich 14.

7. Tożsamość uczelni

Organizacja uczelni o profilu katolickim, w kraju zniszczonym działaniami wojennymi i okupacją, wymagała wiary i realizmu. Ks. Radziszewski przekonał w Petersburgu K. Jaroszyńskiego do zapewnienia podstaw finansowych uczelni w pierwszych latach jej istnienia, wystawienia gmachów uniwersyteckich jak i do wyposażenia Instytutu Pedagogicznego przez inż. Skąpskiego. Stworzyło to podstawy do podjęcia rozmów o kształcie i przyszłości nowej wszechnicy katolickiej. Nie dało się przewidzieć, że zarówno Jaroszyński jak i Skąpski wkrótce utracą swe majątki na skutek wydarzeń społeczno-politycznych w Rosji. Budując program prywatnej uczelni ks. Idzi Radziszewski, uniezależnił się od wszelkich prób ingerencji w jej funkcjonowanie przez władze państwowe, zapewniając tym samym autonomię. Oddał swe dzieło pod opiekę Episkopatu⁴¹. Rozpoczął również tworzenie społecznego zaplecza uniwersytetu, zakładając powstanie organizacji o szerokim zasięgu społecznym zarówno w kraju jak i obejmującym skupiska polonijne na świecie, które finansowo wesprą Uniwersytet. Towarzystwo Przyjaciół Uniwersytetu zostało powołane już po śmierci Rektora. Jednak realizację projektu poprzedziła przede wszystkim ocena społeczeństwa polskiego a w szczególności inteligencji. Ks. Radziszewski pisał: „Z całą szczerością powiedzieć trzeba, że sfery inteligentne są katolickie tylko z imienia, że katolików inteligentnych i umiejących wyciągnąć konsekwencje ze swych przekonań jest garstka bardzo szczupła. Trzeba sobie z całą jasnością uświadomić, że stoimy na brzegu przepaści [...]”⁴². Po-

⁴⁰ Przebieg uroczystości poświęcenia gmachu: Dębiński, Pyter, *Wizjoner i Realista*, s. 102–104.

⁴¹ Arcybiskup Kakowski potwierdził wolę powołania Uczelni przez episkopat Królestwa Polskiego i przejęcia jej „pod swoją władzę i opiekę” oraz pomoc finansową. Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, Erekcja Uniwersytetu Lubelskiego 1918–1923, sygn. 2 (Pismo z dnia 10 VIII 1918 r.).

⁴² I. Radziszewski, *Uniwersytet katolicki w Polsce*, w: tenże, *Pisma*, red. S. Janeczek, M. Maciołek, R. Charzyński, Lublin 2009, s. 383.

stawił też wezwanie przed społeczeństwem odbudowującego się z ruin kraju – wsparcie inicjatywy dążącej do kształcenia młodzieży w duchu poszukiwania Prawdy.

Swoistym hołdem dla tytanicznej pracy ks. Radziszewskiego włożonej w powstanie uczelni w Lublinie, a jednocześnie wyrazem przywiązania nie tylko społeczności akademickiej ale i mieszkańców miasta stał się jego pogrzeb. Po uroczystym poświęceniu gmachu w styczniu 1922 r. ks. Radziszewski rozchorował się. Przeziębienie wywołało powikłanie w postaci zapalenia płuc. Rektor zmarł 22 lutego, a 25 lutego odbył się jego pogrzeb. Oddajmy głos studentom: „Pogrzeb był tryumfalny, imponujący [...] Całe społeczeństwo i młodzież – wszyscy wzięli udział w oddaniu ostatniej posługi [...] taki był cichy, taki spokojny, a tak Wielki”⁴³. „Zjednął sobie wszystkich swą cichą wielkością, bo pod tą powłoką skromną i prostą był duch świetlany, który opromieniał wszystkich. Droga postępu prowadzi przez mogiły bohaterów. Tak, to był bohater, którego orli lot wspinał się wzwyż...”⁴⁴. „Kiedy ruszył kondukt pogrzebowy – nastrój stworzony przez okryte kirem zapalone latarnie i ponure dźwięki dzwonów lubelskich kościołów wyrażały ból, rozpacz całego chyba miasta”⁴⁵. Niespełna cztery lata wyteżonej pracy Ks. Rektora w Lublinie sprawiło, że on sam wpisał się w dzieje tego miasta, a uniwersytet stał się najcenniejszym pomnikiem Jego trudu. Decyzja o powołaniu w tym mieście uniwersytetu odmieniła jego oblicze. „Dzięki temu zmieniła się jego społeczna, naukowa i kulturalna pozycja w kraju. Uniwersytet stworzył warunki kształcenia dla niezamożnej młodzieży, wpływał na kształtowanie intelektualnego środowiska miejscowej inteligencji”⁴⁶.

8. Współczesne formy upamiętnienia ks. Idziego Radziszewskiego

Pamięć o twórcy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w środowisku akademickim nieustannie trwa. Postać ks. Radziszewskiego przywoływana jest szczególnie w kolejne rocznice jego urodzin i śmierci, a także powstania Uniwersytetu. Upamiętnienie Pierwszego Rektora ma wielorakie formy.

⁴³ J. Orłowska, *Dzienniki. 1918 –1952*, red. i opr. J. i W. Machowie, Lublin 2020, s. 154–155.

⁴⁴ Ł. Heinówna[-Sauer], *Historia, pedagogika 1919–1923*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów*, s. 146.

⁴⁵ H. Jezińska-Manugiewiczowa, *Polonistyka. 1919 –1923*, w: tamże, s. 143.

⁴⁶ J. Zięba, *Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Narodziny uczelni*, Lublin 2008, s. 29.

Odbywają się konferencje i sympozja⁴⁷, wydawane są publikacje naukowe i reedycje dzieł ks. Radziszewskiego⁴⁸. Organizowane są koncerty *Opus Magnum. KULowskie wieczory z muzyką*, upamiętniające Księdza Rektora⁴⁹.

Najważniejsze uniwersyteckie nagrody naukowe także noszą imię ks. Radziszewskiego. W 1974 r. Zarząd Towarzystwa Naukowego KUL ufundował Nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego, założyciela i pierwszego Rektora KUL, przyznawaną corocznie „za wybitne osiągnięcia naukowe w duchu humanizmu chrześcijańskiego”. W dniu 22 czerwca 2017 r. Senat uczelni ustanowił nagrodę naukową: „Laur Uniwersytecki – nagroda im. Księdza Idziego Radziszewskiego dla nauczycieli akademickich Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II za wybitne osiągnięcia naukowe”⁵⁰. Również na medalu

⁴⁷ Między innymi: 23 II 2012 r. uroczystości z okazji 90. rocznicy śmierci ks. I. Radziszewskiego. W ramach obchodów rocznicy Wydział Filozofii wydał niepublikowaną wcześniej pracę doktorską ks. Radziszewskiego (https://www.kul.pl/90-rocznica-smierci-ks-idziego-radziszewskiego-zalozyciela-kul,art_34322.html/); 10 VI 2021 r. odbyło się sympozjum poświęcone postaci Założyciela KUL: Ks. Idzi Radziszewski – nasz założyciel w 150-lecie urodzin (link do transmisji: <https://www.youtube.com/watch?v=Jx2CUr21A7s>).

⁴⁸ Wydane w ostatnich latach: G. Karolewicz, *Ksiądz Idzi Benedykt Radziszewski i jego dzieło – Katolicki Uniwersytet Lubelski*, Lublin 2000; Ks. Idzi Benedykt Radziszewski. *Pisma*, red. S. Janeczek, M. Maciołek, R. Charzyński, Lublin 2009; G. Karolewicz, *W służbie „Deo et Patriae”*: ks. Idzi Radziszewski (1871–1922) i ks. Antoni Słomkowski (1900–1982), „Ethos”, 22(2009), nr 1–2(85–86); *Rektorowi KUL. W 90. rocznicę śmierci ks. Idziego Radziszewskiego*, red. S. Janeczek, M. Krupa, Lublin 2013; A. Biela, *Idzi Radziszewski. Charyzmatyczny psycholog*, Lublin 2018; E. Szelięga-Szelięgowska, *Wspomnienia o ks. Idzim Radziszewskim i początkach Uniwersytetu 1917–1920*, oprac. J. Jaźwierska, Lublin 2020; A. Dębiński, M. Pyter, *Wizjoner i realista. O Idzim Radziszewskim – twórcy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2020 (wydana także w języku angielskim: *A Visionary and Realist. Idzi Radziszewski – Founder of the Catholic University of Lublin*, Lublin 2020, języku włoskim: *Visionario e realista. Idzi Radziszewski – fondatore dell’ Università Cattolica di Lublino*, Viterbo 2020, oraz w języku rosyjskim: А. Дембинский, М. Пытер, *Визионер и реалист. Об Эдуише Радзишевском — создателе Люблинского католического университета*, Люблин 2021).

⁴⁹ <https://www.kul.pl/opus-magnum-kulowskie-wieczory-z-muzyka,16698.html/>: 22 II 2015 r. koncert kameralny „Polish Cello Quartet” w 93. rocznicę śmierci ks. Idziego Radziszewskiego; 26 II 2017 r. nadzwyczajny recital fortepianowy Tomasza Rittera w związku z 95. rocznicą śmierci ks. Idziego Radziszewskiego; 25 II 2018 r. koncert kameralny „Gliere Quartet” w związku z 96. rocznicą śmierci ks. Idziego Radziszewskiego; 24 II 2019 r. nadzwyczajny Koncert Kameralny w związku z 97. rocznicą śmierci ks. Idziego Radziszewskiego; 23 II 2020 r. nadzwyczajny Koncert Kameralny w związku z 98. rocznicą śmierci ks. Idziego Radziszewskiego.

⁵⁰ Honorowanie nauczycieli akademickich KUL za wybitne osiągnięcia naukowe z roku kalendarzowego poprzedzającego rok przyznania nagrody. Nagroda posiada trzy stopnie (trzech laureatów). Wraz z dyplomem i czekiem Laureat nagrody I stopnia otrzymuje miniaturę pomnika ks. I. Radziszewskiego.

Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o nazwie *Signum Universitatis*, ustanowionym 15 grudnia 2011 r. widnieje wizerunek ks. Radziszewskiego. Medal może być przyznany osobom i instytucjom zasłużonym dla Uniwersytetu⁵¹.

Senat Akademicki KUL 27 czerwca 2000 roku podjął decyzję o ufundowaniu popiersia ks. I. Radziszewskiego, z dobrowolnych ofiar członków Senatu i całej społeczności akademickiej KUL. Odślonięcie i poświęcenie popiersia odbyło się podczas uroczystej inauguracji roku akademickiego 2000/2001 tj. 15 października 2000 roku. Popiersie (odlew z brązu), zaprojektowała Jolanta Słomianowska (Lublin).

W ramach obchodów stulecia istnienia Uniwersytetu cała społeczność Lublina uczestniczyła 8 grudnia 2018 roku w odślonięciu pomnika przedstawiającego postać ks. Radziszewskiego, który w jednej dłoni trzyma książkę z napisem *Veritas in caritate*, drugą wskazuje na krzyż zawieszony na piersi⁵². Z okazji jubileuszu Poczta Polska wprowadziła do obiegu 1 października 2018 roku znaczek przedstawiający portret ks. Idziego Radziszewskiego na tle budynku gmachu głównego. Pod napisem Polska widnieje dewiza uniwersytetu *Deo et Patriae*⁵³. W dniu 11 kwietnia 2019 roku Narodowy Bank Polski wprowadził do obiegu złotą monetę o nominale 200 zł oraz srebrną monetę o nominale 10 zł „100-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”. Na rewersie srebrnej monety został upamiętniony założyciel ks. Idzi Radziszewski (1871 – 1922), a w tle umieszczono logotypy ośmiu istniejących wówczas wydziałów uczelni⁵⁴. Także corocznie,

⁵¹ Osoby i instytucje proponowane do tej godności powinny wykazywać się oddaniem Uniwersytetowi oraz troską o jego byt, rozwój i tożsamość. Medal przyznaje rektor wybranym przez siebie osobom i instytucjom. Projekt Medalu wykonał prof. Gustaw Zemła. Na awersie znajduje się wizerunek św. Jana Pawła II, na rewersie zaś ks. I. Radziszewskiego i ówczesne berło Rektora (w otoku znajduje się napis: UNIVERSITATIS. 1918–1922. IDZI RADZISZEWSKI. PRIMUS RECTOR).

⁵² Figura jest odlana z brązu, ustawiona na postumencie z czerwonego granitu. Autorem projektu pomnika jest kierownik Zakładu Rzeźby Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, prof. Jerzy Fober. Pomnik znajduje się na Skwerze im. abp. Józefa Życińskiego, zamykającym ulicę Radziszewskiego.

⁵³ Znaczek i kopertę zaprojektował Andrzej Gosik. Na kopercie, oprócz napisu „100-lecie utworzenia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, została umieszczona kopia telegramu, który na pierwszą inaugurację roku akademickiego w grudniu 1918 roku na ręce ks. Idziego Radziszewskiego przesłał Naczelnik Państwa marszałek Józef Piłsudski. Oryginał tego telegramu znajduje się w Archiwum KUL.

⁵⁴ Na awersie znajduje się dewiza uczelni, a wybita obok niej liczba 100 stanowi bezpośrednio nawiązanie do jubileuszu powstania KUL, https://www.kul.pl/15-04-2019-prezentacja-monet-quot-100-lecie-katolickiego-uniwersytetu-lubelskiego-quot_gal_17158.html.

w wielu inicjatywach społeczności akademickiej przywoływana jest postać Pierwszego Rektora⁵⁵.

* * *

Tworzenie uniwersytetu katolickiego na początku XX wieku ks. Idzi Radziszewski uznał za wezwanie czasu. Pokonując liczne trudności, doprowadził do rozpoczęcia pierwszego roku akademickiego już w grudniu 1918 roku. W chwili odzyskania niepodległości tworzenie się państwowości chciał oprzeć na katolickiej inteligencji, jak sam pisał: „naród winien wydobyć całą swą energię i wyteńczyć wszystkie swe siły, by odbudować Państwowość Polski na zdrowych i silnych podwalinach, by odrodzonej Ojczyźnie zapewnić wszechstronny rozwój i dobrobyt. Jedną z takich podwalin jest oświata w najlepszym tego wyrazu znaczeniu, słusznie bowiem za pewnik uważane jest twierdzenie, że o wartości, znaczeniu, roli i losie każdego narodu decydują ostatecznie zawsze szkoły jakie ten naród posiada”⁵⁶.

Uniwersytet wkroczył już w kolejne stulecie. Odpowiadając na nowe wezwanie społeczne kształci inteligencję, która na wzór swego Pierwszego Rektora pracuje dla dobra Ojczyzny i ku chwale Boga. Wielki Kanclerz KUL, wyniesiony w 2021 roku na ołtarze, bł. kard. Stefan Wyszyński, rozpoczynając kolejny trudny okres działalności uczelni pisał: „Uczelnia Katolicka, rozprowadzająca światło mądrości Bożej do wszystkich zakątków wiedzy ludzkiej, rodzi nadzieję nie tylko jedności, ale i uspokojenia świata. Dzięki temu Katolicki Uniwersytet tak głęboko wchodzi w życie społeczeństwa i każdego człowieka. Pracuje bowiem dla lepszej przyszłości. Prawda Boża, gdy zdobędzie umysły – zrodzi dobro i pokój”⁵⁷.

⁵⁵ 10–17 IX 2018 r. – pielgrzymka do Sankt Petersburga i Moskwy – śladami założyciela KUL ks. Idziego Radziszewskiego; 22 XI 2015 r. – wizyta Rektora KUL ks. prof. A. Dębińskiego w Bratoszewicach /https://www.kul.pl/22-11-2015-wizyta-rektora-kul-w-bratoszewicach-miejscu-urodzenia-ks-idziego-radziszewskiego,gal_15196.html/; msze św. w kościele akademickim KUL transmitowane przez TVP Polonia od 2015 roku organizowane w lutym w okolicach daty śmierci ks. I. Radziszewskiego; corocznie w rocznicę śmierci ks. I. Radziszewskiego, 22 II, delegacja z KUL składa kwiaty, zapala znicz oraz modli się przy grobie ks. Radziszewskiego na cmentarzu przy ul. Lipowej w Lublinie. Kwiaty na grobie Ks. Rektora Idziego Radziszewskiego składane są także przy okazji inauguracji roku akademickiego.

⁵⁶ Cyt. za: *Otwarcie Wszechnicy Lubelskiej*, s. 1.

⁵⁷ S. Wyszyński, *Katolicki Uniwersytet Lubelski a społeczeństwo*, w: *Deo et Patriae*, Lublin 1948, s. VIII.

FR. IDZI RADZISZEWSKI – FOUNDER OF THE LUBLIN UNIVERSITY

Keywords: Idzi Benedykt Radziszewski, Catholic University of Lublin, higher education, scientific activity, Lublin.

Summary: The article presents the person and work of Rev. Idzi Benedykt Radziszewski in the history of the city of Lublin. In the first part, attention is paid to the socio-historical context and the concept of the University of Lublin as well as organizational work. Subsequently, issues related to the beginning of the university and the first inauguration of the academic year, its identity and the involvement of Rev. Radziszewski in the wider context of the social life of the city of Lublin were addressed.

BIBLIOGRAFIA

- Archiwum Uniwersyteckie KUL, Zespół Przedwojenny, Erekcja Uniwersytetu Lubelskiego 1918–1923, sygn. 2.
- Biblioteka Uniwersytecka KUL, Dział Rękopisów, Zbiór tymczasowy, rps 820, 1139. Dział Zbiorów Specjalnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, sygn. 1885.
- Radziszewski I., *Uniwersytet katolicki w Polsce*, w: I. Radziszewski, *Pisma*, red. S. Janeczek, M. Maciołek, R. Charzyński, Lublin 2009, s. 371–383.
- Biela A., *Idzi Radziszewski. Charyzmatyczny psycholog*, Lublin 2018.
- Burba P., *Kapłan z Włocławka symbolem Lublina. Sylwetka ks. Idziego Radziszewskiego w świetle prasy lubelskiej*, w: *Rektorowi KUL. W 90. rocznicę śmierci ks. Idziego Radziszewskiego*, red. S. Janeczek, M. Krupa, Lublin 2013, s. 109–139.
- Dębiński A., Pyter M., *Wizjoner i Realista. O Idzim Radziszewskim – twórcy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2020.
- Karolewicz G., *Geneza Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Wybrane zagadnienia z dziejów Uczelni*, red. G. Karolewicz, M. Zahajkiewicz, Z. Zieliński, Lublin 1992, s. 47–70.
- Karolewicz G., *Karol Jaroszyński (1877–1929) fundator Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2000.
- Karolewicz G., *Ksiądz Idzi Radziszewski. 1981–1922*, Lublin 1998.
- Karolewicz G., *Nauczyciele akademicy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, t. 1, Lublin 1996.
- Katolicki Uniwersytet Lubelski we wspomnieniach pierwszych studentów z lat 1918–1925*, wstęp i red. G. Karolewicz, Lublin 1978.
- Kramiszewska A., *Aleje Raclawickie 14. Historia gmachu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 2019.
- Kremer P., *Ks. Rektor Idzi Radziszewski*, „Wiadomości Towarzystwa Uniwersytetu Lubelskiego”, 1(1923), z. 1, s. 25–42.

- Kremer P., *Śp. Ks. Idzi Radziszewski, rektor i założyciel Uniwersytetu Katolickiego w Lublinie*, Włocławek 1922.
- Orłowska J., *Dzienniki. 1918–1952*, red. i opr. J. i W. Machowie, Lublin 2020.
- Ryba M., *Katolicki Uniwersytet Lubelski. Korzenie, początki, źródła tożsamości*, Warszawa –Radzymin 2018.
- Stanowski A., *Działalność naukowa, wydawnicza i popularyzatorska na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim przed powstaniem Towarzystwa Naukowego KUL (1918–1934)*, „Summarium”, 1973, nr 2, z. 2 [nr 22], s. 41–49.
- Szeliga-Szeligowska E., *Wspomnienia o ks. Idzim Radziszewskim i początkach uniwersytetu. 1917–1920*, opr. J. Jaźwierska, Lublin 2020.
- Ścibor E., *Życie i działalność społeczno-obywatelska Leona Przanowskiego (1844–1924)*, „Bibliotekarz Lubelski”, 53(2010), s. 49–63.
- Wilk S., *Wizytator apostołski Achilles Ratti na Lubelszczyźnie*, w: *Veritatem in caritate. Księga jubileuszowa z okazji 70. urodzin Księdza Biskupa Profesora Jana Śrutwy*, red. W. Depo [i in.], Lublin 2011, s. 337–344.
- Wodzianowska I., *Deo et Patriae. Rektor Idzi Radziszewski (1918–1922) – uczony i dzieło*, w: *Katolicki Uniwersytet Lubelski w latach 1918–2018*, t. 1: 1918–1944, red. G. Bujak, Lublin 2019, s. 21–71.
- Wojtkowski A., *Katolicki Uniwersytet Lubelski 1918–1944*, w: *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. M. Rechowicz, Lublin 1969, s. 21–104.
- Wojtkowski A., *Ks. Idzi Radziszewski (1871–1922)*, RF, 1(1948), s. 228–249.
- Wojtyła K., *Uniwersytet Katolicki: koncepcja i zadania (Na 50-lecie KUL)*, ZN KUL, 11(1968), nr 3–4 (43–44), s. 13–16.
- Wyszyński S., *Katolicki Uniwersytet Lubelski a społeczeństwo*, w: *Deo et Patriae*, Lublin 1948.
- Zięba J., *Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Narodziny uczelni*, Lublin 2008.
- „Głos Lubelski”, 14 IX 1918, 27 XI 1918.
- „Kurier Warszawski”, 2 IX 1918; 24 X 1918.
- „Ziemia Lubelska”, 18 IX 1918; 3 XII 1918; 10 XII 1918; 16 II 1919; 28 IV 1920.